

Q. B. V.
**CULTVM. DEI.
RATIONALEM.**

EX. ROM. XII. 1.

SUCCINCTE.

DESCRIPTVM.

SVB.

MODERAMINE.

ILLVSTRIS. AC. REVERENDISSIMI.

IN. CHRISTO. PATRIS.

**DN. D. IO. FRIDERICI.
MAYERI.**

**CONSILIARII. REGII. PROFESSORIS. PVBL.
PRIMARII. ORDINIS. THEOLOGORVM.
SENIORIS. ET. DECANI. RELIQVA.**

DEFENDENT.

M. IACOBVS. STAALKOPFF.

S. TH. B.

AC.

CHRISTIANVS. HINTZIVS.

NEO-BRANDENBURGO-MEGAPOLITANVS.

S. THEOL. CULTOR.

AD. DIEM. FEBR. MDCCXI.

GRYPHISWALDIAE.

TPIS. DANIELIS. BENIAMINIS. STARCKII,

Reg. Acad. Typogr.

Coll. diss. A
74, 34

a. LXXIV. 34.

*VIRO Maxime Reuerendo, Amplissimo
atque Excellentissimo,*
DN. IOANNI CHRISTOPHORO
CRAMERO,

S. Theol. Doctore celeberrimo, Templi Iacobaei apud
Sedinenses Pastori uigilantissimo & Scholae Senatoriae
Ephoro longe grauissimo,

Domino Patrono ac Promotori,
ea, quae par est, obseruantia semper colendo.

VT. ET.

*VIRIS Perquam - Reuerendis, Clarissimis
& Eruditissimis,*

DN. NICOLAO BVLTHENIO,

Verbi diuini Ministro Trantouiensi meritissimo;

DN. AVGVSTIN. BALTHASARI,

Pastori Gristouiensium uigilantissimo;

DN. PHILIPPO VOELTZIO,

Antistiti Horstensi dexterrimo;

DN. HENRICO BVNGIO,

Pastori Neo-Kirchensium indies bene merenti;

Dominis Fautoribus & Amicis

colendisissimis,

POSITIONES HASCE THEOLOGICAS

mente deuota sacras

esse iubet

CHRISTIANVS HINTZIVS,

S. Theol. Cultor.

IESV. SECVNDANTE.

I.

Quoties auream plane ad Romanos a Diuo Gentium Doctore PAVLLO missam aliquanto curatius confidero epistolam; toties non possum non eandem adtonitus mirari. Neq; id praeter rationem, cum cuncta ferme ad diuini disciplinae corpus pertinentia, breuitate mira eadem sit complexus. Siue enim credenda desideres, largissimam illorum segetem suppeditabunt priora undecim capita. Siue agenda requiras, uberissimam istorum messem, in reliquis quinque inuenies sectionibus. Capitis quippe duodecimi summa mihi quidem huc potissimum redire uidetur: officium hominum, ut iustitiae Seruatoris uera fide adplicatae, cum supremo Numine reconciliatorum, hoc inprimis postulare, ut pietatem erga DEVM & integerrimum aduersus proximum amorem, etsi iste pestilentissimo in eos grassetur odio, quouis tempore declarare haut intermittant.

A 2

II. Ver-

II.

Verficulus primus ex uersione THEODORI BEZAE sequentis est tenoris : *Adbortor igitur uos, fratres, per miserationes DEI, ut sistatis corpora uestra hostiam uiuam, sanctam, placentem DEO, rationalem illum cultum uestrum.* In fonte graeco autem ita habet : Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, δια τῶν οἰκτιρμῶν τῆ θεῶ, παραστήσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. Profecto merentur, quae iam audi- uimus uerba adtentiorem paullo inuestigationem, cuius tamen prima saltem uti uocantur elementa, in praesenti dare constitui, uberiores illius expositio- nem, commodiori reseruaturus occasioni. Ne uero & in rudimentis hisce a recto ueritatis tramite aber- rem, supremum Numen supplex ueneror, sanctifica nos sancte Pater in ueritate tua, uerbum illud tuum ueritas est.

III.

Insignem prorsus cultus externi, quo Conditorem potentissimum, prosequi tenetur creatura rationalis, partem sacrificia facere, quem quaeso uel ulla ratione fugere potest? Hae ipsae autem uenerationis religiosae Numini benignissimo debitae significationes, opere quodam externo factae, duplicis potissimum generis constitui possunt, ita ut aliae ad propriarum classem spectent, aliae uicissim improprie sic dictarum nomen mereantur. Sacrificia *κερίως* accepta iterum uel ad antiquam dispositionem, federis, post Protoplastorum miserrimam plane ab illo huius uniuersitatis parente defectionem, cum lapsa genere humano a DEO initi, spectant,

spectant, aut ad nouam, quae ueniente mundi Sospi-
tatore cepit Διαθήκη pertinent.

IV.

Prioris generis typi fuerunt atque umbrae CHRI-
STVM cum cunctis eius beneficiis repraesentantes,
ac adeo ad praesentiam corporis & Antitypi euane-
scere debuerunt. Posterioris generis Sacrificium
catholicus mundi Redemptor est, ceu cuilibet notum
fatis & perspectum pariter probe est. *Ἀκύρω*s autem
spectata sacrificia in promptissimo bonorum operum
studio posita esse quis nescit? Eiusmodi uictimas
PAVLLVS non solum a Romanis, uerum omnibus
in uniuersum quoque Christianis ardentissime expetit.
Nam quae ante scripta sunt, ad nostram doctrinam
ante scripta sunt, *Rom. XV. 4.*

V.

Idcirco inquit: *παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν
οἰκτιρῶν τῆς Θεοῦ.* Apostolus per immensam ac infinitam
plane clementissimi rerum omnium moderatoris mise-
ricordiam, qua homines in CHRISTO benignissime
admodum complexus est, obtestatur eosdem, ad cre-
berrimas pietatis suae dandas significationes, Neque
ad uniformem tantum aut simplicem DEI misericor-
diam; sed ad miserationes potius prouocat, atque
adeo profundissimam misericordiarum abyssum Patris
coelestis praedicat. Profecto tanta est Beatissimi Numi-
nis erga miseros mortales beneuolentia, ut eandem
mens humana prorsus non capiat. Adeo proluxa eius
clementia, quam ne coelestium quidem geniorum lin-
guae, uel aliqua saltem ex parte edisserere ualent.

VI.

Dicturus hac uice non sum de creatione, quae sola uel inuitos homines, ad cultum conditori sapientissimo ea qua fas est pietate praestandum, abripere deberet, neque de cruenta redemptione uerba faciam, cuius intuitu, deuotissimam creatura rationalis Seruatori suo debet submissionem, tantum gratiae plena sancti Flaminis, meritorum purissimo CHRISTI sanguine partorum adplicatio, pie erit meditanda. Bone DEVS! Oceanum saluberrimarum Numinis miserationum in eadem conspiciere licet. Sanctissimus quippe Spiritus hicce uocat mortales in communionem filii DEI, *1. Cor. I. 9.* & e tenebris in admirabilem lucem suam, *1. Petr. II. 9.* nec non oculos mentis illuminatos iisdem donat, *Eph. I. 18.* uoluntatem eorum prorsus deprauatam a spiritali morte suscitatur, cor lapideum confringit, *Ezech. XXXVI. 26.* fractum sanat, *Es. LXI. 1.* CHRISTVM ostendit, fidemque in regeneratione largitur. Quae deinceps Saluatorem adprehendens, plenissimam a reatu peccatorum absolutionem credenti conciliat, atque totam Trinitatem, ut mansionem in corde eius, tanquam sanguine Seruatoris purgato faciat sanctuario, blandissime inuitat.

VII.

Haecce talia suis in memoriam reuocat PAVLLVS, & propter congeriem uarii generis miserationum, eos hortatur, ut sancto huic Spiritui, habitationem suam deinde magis magisque purganti & sanctificanti morem gerant, seque Conditori, Redemptori & Sanctificatori suo in uictimam offerant tradantque, grauissime illos admo-

admo-

admonet. Grati hominis est, benefactori suo, si aliud non suppetat deuoti animi argumentum, femet ipsum eidem consecrare. Idem postulat officium uenerandus Gentium Doctor. Eo ipso autem, dum corporis in textu mentionem facit, nullatenus mentem seiunctam esse cupit, quin potius corporis uocabulo synecdochica loquendi ratione totum innuit hominem, quemadmodum sexto prioris ad Corinthios epistolae capite uers. 19. corpus fidelium, Flamini sancti templum uocans, capite sexto posteriorum ad eosdem litterarum comitate decimo sexto de tota id ipsum persona exponit.

VIII.

Tota itaque piorum persona debet esse *θυσία ζώων*, seu istud hoc loco requirit a DEO doctus Gentium Doctor. Id nempe uolebat, Iudaeos legum ceremonialium tum temporis iam abrogatarum, ac tantum non honeste sepultarum, praeter rationem seruantissimos tenacissimosque, Numini offerre *θυσίας θνητὰς*, occisa scilicet brutarum animantium corpora, quae ipsi nulla prorsus ratione placere queant, idcirco Christianorum officium esse, meliora ac gratiora benignissimo isti huius uniuersitatis Parenti consecrare sacrificia. Eiusmodi illa esse debere monet, quae *λογικὴν λατρείαν* arguant. Sane quisquis mera brutorum immolatione Numen colere meditatur, atque tali modo citra mandatum DEI, aut solis etiam eiusmodi sacrificiis, exclusa fide merito agni portantis peccata mundi firmissime innixa, Conditorem rerum placare aut uenerari conatur, istius cultus non potest non irrationalis optimo iure adpellari.

IX. Quae

IX.

Quae enim inter spirituum omnium Patrem & consecrationem rei cuiusdam materialis, inter Numen purissimum & combustionem carnis, foetorem haut exiguum excitantem, inter Ens benignissimum, & effusionem aut sparsionem sanguinis, nescio quid crudelitatis spirantem, concipi potest similitudo aut harmonia? Certe extra salutarem ad clementissimum GOELEM nostrum respectum, talia sacrificia Numini immortali sunt abominationi, unde pariter eadem ad cultum naturalem spectare constanter nego, quidquid etiam ex recentioribus regerat PETRVS CHAVVINVS. Verus proinde Christianismus, cultum DEI rationalem postulat, & a uera religione non differt, utpote quae rectum de Numine sensum & sincerum eiusdem cultum inuoluit. Detestatur autem Rationalissimum ceu pestem Christianorum, quoniam ille mysteria labefactat, fidemque prorsus euertit. His uero sublatis Christiana religio amplius salua esse nequit.

X.

Equidem ratio ipsa cum insigne DEI donum sit, uilipendenda cum Fanaticis non est, neque tamen illam Reuelationi, cum Rationalistis, quorum magnam satis copiam praesens fert aetas, licet antepondere. Pugnam quoque inter utramque comminisci impium esset ac nefarium, etsi disparis admodum sint conditionis ac habitudinis. Hinc uarii de redigendis in concordiam ratione & fide laborarunt, quas inter nonnulli malefanorum discordiam serere perperam & irritum plane

plane conatu sunt moliti, quamuis non omnes de felici aequae successu sibi queant gratulari. Spectat huc PETRVS DANIEL HVETIVS eminentissimus Gallorum Episcopus, propter editas Cadomi Anno 1690. 4. Quaestiones Alnetanas, de Concordia rationis & fidei tribus comprehensas libris, quas Lipsiae Anno 1692. in quarta itidem forma recudi curavit Vir celeberrimus FRIDERICVS BENEDICTVS CARPZOVIVS. STOSCHIVS pariter concordiam rationis & fidei ita scripsit, ut corruptae rationis ignes fatuos undiquaque secutus, fidem prorsus euerterit. Neque id mirum alicui debet uideri, quoniam SPINOZAE sectatorem quaelibet commentationis istius pagina ostendit, adeo ut cum dulcissimo Seruatore nostro quaerere liceat: Num colliguntur ex spinis uuae, aut ex tribulis ficus? *Matth. VII. 16.*

XI.

Rectius suo functus est munere ISAACVS IAQVELOTVS, Minister Reformatus primum Hagiensis, deinceps Berolinensis, Vir editis aduersus Atheos, Spinofistas & Iudaeos scriptionibus eruditus inclytus, dum gallico idiomate conformitatem rationis & fidei edidit. Idem iudicium saltem, si non honorificentius ferendum esse arbitror de Autore (qui nisi totus fallor, celeberrimus Theologus VALENTINVS ERNESTVS LOESCHERVS est) emendatarum cogitationum, de Concordia rationis & fidei in Recensionibus Antiquo-nouis Theologicis Anni 1707. p. 65. seqq. reperiundarum. Hae siquidem omne punctum ferre uidentur, usque adeo sollicite profecto totum quidquid huius rei est negotium expediunt.

B

XII. Reli-

XII.

Religio itaque Christiana, si dicendum quod res est, rationalis certo respectu uocari potest, quia rationi sanae suis se continenti finibus non tantum non contrariatur, uerum etiam ab eadem, quod sane momentum trahit non exiguum, enixe admodum suadetur & haut una ratione commendatur. Inde tamen neutiquam sequitur, rationem posse mysteria specia-
 liori quodam modo a Numine reuelata, uel tradere, uel capere, aut illam salutari debere siue principium, siue credendorum normam, ita ut haec eius iudicio sint submittenda. Multum enim ista opinio habet periculi, id quod exemplo Reformatorum peculiari eademque summa cum firmitate, & stabilium ratio-
 num pondere conscripta Dissertatione euicit, REVE-
 RENDISSIMVS noster in CHRISTO PARENS,
 VIR ILLVSTRIS, IO. FRIDERICVS MAYERVS,
 Patronus, Praeceptor & Mecaenas sanctissime sem-
 per colendus.

XIII.

Male propterea idque merito suo audiunt Sociniani non solum, immo etiam Reformati, ceu adpellari gestiunt, CALVINI nomen tanquam indecorum ualde repudiantes, quorum scholae his passim personant doctrinis: rationis arbitrio cuncta esse submittenda, illiusque esse, reuelationem ex suis explicare princi-
 piis. Ex Socinianorum impurissima & scelestissima longe caterua inprimis id agit ANDREAS VVISSO-
 VVATIVS, Fausti Socini ex filia Agnete nepos, in nasuto admodum libello, qui Religio Rationalis, seu de rationis iudicio, in controuersis etiam Theologi-
 cis,

cis, ac religiosis adhibendo tractatus, inscribitur. Neque aliud quidquam uult ex Socinianis, quos Anglia, haeresium ista quarumcunque feracissima tellus genuit, IOANNES TOLANDVS, in pestilentissimo prorsus libro, quem de Christianismo mysterii experte elaborauit ille. Ignis idcirco non tantum iussu Parliamenti Hiberniam moderantis, impietatem scriptionis istius ultus est, uerum etiam NORRISVS, EDVWARDVS & BROVVNIVS aduersus eandem calamum strinxerunt. Doctrina ceteroquin elegans satis ipsi nequit abiudicari, utpote quam testantur uaria ingenii monimenta, cum erudito orbe communicata. Anno quippe 1699. Londini in 8. anglico edidit idiomate uitam IO. MILTONI, Parricidii, quo Anglorum gens haut leuem, sibi propter Regem CAROLVM I. Anno 1649. die 30. Ianuarii securi percussum, inussit labem, aduersus CLAUDIUM SALMASIUM defensoris satis ingeniosi. Confutabat hanc Anonymus quidam, quare Tolandus alia scriptione sub titulo Amyntoris typis excusa, eidem respondit. Postea etiam SAMVEL CLARKIUS, Scriptor Anglus & uel ex solo certamine cum HENRICO DODVVELLO famam nactus, nonnullas in Amyntorem concinnauit Animaduersiones.

XIV.

Tolandus quoque Anno 1700. Londini in folio edi curauit IACOBI HARRINGTONI Opera, ac uitam eiusdem praefixit, & simul quoque historiam Socratis promisit. Anno 1704. anglice contexit epistolas ad Serenam, quibus eodem anno epistola ad Eusebiam opposita esse dicitur. 1706. germanice

in 8. prodiit eius de aulis Prussica & Hannouerana relatio. Neque minus illius operae debemus, Adei-fidaemonem siue Titum Liuium a superstitione uin-dicatum, cum adnexis Originibus Iudaicis. Quae eius opuscula, IACOBVM GRONOVIVM & IACO-BVM FAYVM aduersarios sunt experta. Nouis-sima uero quantum mihi quidem constat, ex illius commentationibus est, Gallus Aretalogus, odium Orbis & ludibrium. Prodiit illa Amstelodami Anno 1709. 8. una cum Matthaei Cardinalis Sedunensis Oratione Philippica, ad excitandos contra Galliam Britannos, quam noster publica luce, Diatriba praeli-minari & Adnotationibus donauit.

XV.

Ad Reformatos ut pergam, quem quaeso NICO-LAVS VEDELIVS a IO. MVSEO egregie confuta-tus latere potest? Adeo notum omnibus eius Ratio-nale Theologicū est, ut cuius Rationalismum a Refor-matis defensum obiter saltem perpendenti, uel sponte sua obuersetur. LVDOVICVS MEIERVS, Autor Exercitationis paradoxae, de Philosophia Scripturae interprete, clare satis quid sentiret, aperuit, ita ut abusus rationis in rebus fidei, singulis sistatur paginis. Laudem uero meretur GERARDVS de VRIES, rectius de officio Philosophi circa reuelata, peculiari Dissertatione docens. Ex aduersa autem parte, ani-maduersione dignus esse uidetur, eius in concertatione de ideis innatis aduersarius, HERMANNVS ALE-XANDER ROELL, Ecclesiastes primum Dauentri-ensis, deinde Philosophiae & Theologiae in Academia Frisiorum Franekerana Professor, iam uero diuiniore discipli-

disciplinae Traiecti ad Rhenum Doctor publicus. Edidit quippe is Anno 1686. Franequerae in forma folii Orationem de Religione Rationali, die XV. Kalendarum Iunii, eiusdem anni, ibidem auspicii caussa dictam, in qua nonnunquam a recto ueritatis tramite deflexisse uidetur. Studium eius rationi nimium quantum tribuendi, clarissime omnium ex certaminibus Rationalisticis, magno animorum motu in Belgio gestis, materiam litis suggerente, & contentioni occasionem suppeditante GISBERTO VVESSELIO DVKERO, elucescit, quoniam una cum VVAEY-ENO, aduersus VLRICVM HVBERVM eiusque complices, sententiae Dukerianae patrociniū in se suscepit. Idem praestare adlaborauit duabus Dissertationibus Philosophicis, de Theologia naturali inscriptis, quarum altera eius dignitatem, utilitatem & necessitatem praedicauit, altera uero breuem illius conspectum exhibuit. PETRVS quoque CHAVVINVS, cum STEPHANO, celebri isto Thesauri Rationalis Scriptore, haut permiscendus, huc pertinet, propter communicatum cum orbe erudito de Religione Naturali librum, a VRIGNIO, VVINCKLERO, BVDDEO, aliis, confutatum.

XVI.

Eruditissimus & acutissimus Vir IOANNES LOCKIUS suo quasi quodam iure hic est commemorandus, inprimis propter editionem libri sequentis inscriptionis: The Reasonableness of Christianity Anno 1695. typis excusi, & a IOANNÉ CLERICO 1696. gallice translati. Plus iusto enim tribuit rationi, & saepi9 quadrata miscet rotundis. IO. EDVVARDVS

B 3

Theo-

Theologus Anglorum doctissimus acriter illum impugnavit. Lockius autem scripto suo, singulari Apologia 1696. concinnata adfuit, & cum EDVVARDVVS uindicias reponeret, denuo LOCKIVS 1697. libelli quem scripserat, adornavit defensionem. Iunctim deinceps scriptiones haec amoebaeas, Amstelodami Anno 1703. in 8. gallico uestitas idiomate edidit doctissimus Clericus. Praeterea quoque BOLDIVS Minister Anglicanus, duobus 1697. impressis libris, patrocinium scripti Lockiani in se suscepit.

XVII.

IOANNEM CLERICVM ex Arminianorum coetu, impense a Lockio olim amatum, eidem haut prater rem socium sum daturus, qui & ipse certamen amoris cum Lockio iniit. Luculentissimas pariter quo illum complectebatur feruentissimi adfectus significationes dedit, dum uitam eius eleganter gallice exposuit, nonnulla operum istius in gallicanum transtulit idioma, & ut paucis multa dicam, Lockium ceu eximium prorsus Philosophum, in Inscriptione Logices suae illi facta, est ueneratus. Hic autem quem nominavi CLERICVS, specimina Rationalismi mentem ipsius corrumpentis, tum alibi tum inprimis in Epistolis Theologicis, sub LIBERII a SANCTO AMORE persona latere cupiens, dedit clarissima. Hinc anno nuper praeterlapso, ut uetera & paullo remotiora iam taceam tempora, PHILIPPVS MESNARDVS peculiari scriptione, gallica ueste induta, Socinianismi dicam ipsi scripsit, quam tamen inuidiae plenam imputationem, noster T. XVIII. Bibliothecae Selectae amoliri, summo cum studio est molitus. Durior hac est adpellatio Spinozistae, qua
CAROL-

CAROLLIVS, Clericum in opusculo, Spinoza reuiud' inscripto, insigniuit, quemadmodum ephemerides litterariae testantur.

XVIII.

Ceteros non attingo, quosdam saltem coryphaeorum breuissimis lustrasse contentus, quorum nullus, iure praesidium suae quam fouet sententiae, in loco Paulino potest inuenire, ceu ex superioribus constat. Quare istam miserorum-mortalium plus iusto ferocientem audaciam, non possum satis mirari, qua inducti, quamuis in crassissima sui uerientur ignoratione, nihilo tamen secius mysteria sanctioris Numen colendi rationis, debilem humanae mentis aciem longissime superantia, exiguo rationis suae modulo metiri, non erubescunt. Mearum potius existimo esse partium, in pia unice fidei simplicitate adquiescere, ac rationem sub obsequium fidei redigere.

S. D. G.

AD.

DOCTISSIMUM. DN. RESPONDENTEM.

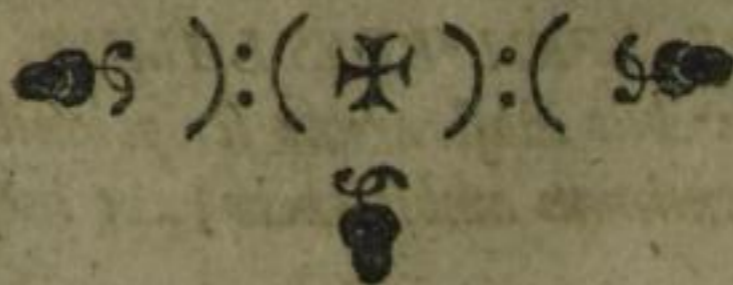
ADLOCVTIO.

PRAESIDIS.

Cognitionem sui ipsius ad eam impense a CHILONE commendatam, GERARDVS IOANNES VOSSIUS, CHARRONVS, DIODORVS TVLDENVS, ARNOLDVS GEVLINGIUS, BERNARDVS LAMIUS, IACOBVS ABBADIS, alii, peculiaribus illustrarunt scriptionibus. Neutiquam uero illa uanam hominum ambitionem, aut ineptam prorsus illorum

rum

rum superbiam alere; sed potius mentes mortalium ad mansuetudinem morum suaviter inflectere debet. Modestia quippe in primis rationalem decet creaturam & praeterea singulare admodum eruditi est ornamentum, cum castam Musarum indolem nil magis foedet, quam impurissima longe fastus contrectatio. In Theologorum praecipue castris militantibus, insignem ualde conciliat laudem, a GISBERTO VOETIO & Cardinali de CVSA paullo diligentius excussa ignorantio quam uocant docta, quoniam hi ex diuinae reuelationis iussione, ultra id quod scriptum est, sapere non debent. Propria iis sit, necesse est, modestia cui audire solet Theologica, HERMANNO VVITISIO laudibus eius inter Reformatos omnium maxime florenti sacrarum litterarum Interpreti, praedicata, peculiari de Theologo modesto inscripta Oratione. Quam ob rem CLARISSIME HINTZI, IVAM quoque in excolenda diuini disciplina modestiam, non sine ratione, praesenti hac de CVLIV DEI RATIONALI Disertatione, omnium oculis exponere uoluisti, dum rationem se alioquin efferre cupientem, in scrutandis Christianae Religionis mysteriis, intra debitos modestiae limites coercendam esse, arbitraris. Sane displicere haut poterit, praedicatione dignum hocce institutum iis, quibus IVA probari desideras studia. Id circo, ut inde amplissimi in TE redundent fructus, est, quod tota eademque candidissima precor mente. NVMEN BEATISSIMUM TIBI cuncta bene iubeat euenire, quo mihi de felicitate IVA, quantum huius uitae conditio patitur consummata, semper gaudendi, quamprimum occasio suppetat. Ita uale FAVOR HONORATISSIME, mihi que fauere noli cessare.

Coll. diss. A. 74, misc. 34